

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาโดยทั่วไปเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานสำหรับทุกชาติ และการลงทุนทางด้านการศึกษาของแต่ละชาตินั้น จึงเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาเทคโนโลยีและการเติบโตของเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ (Unesco, 1973, p. 2) ทฤษฎีทางการศึกษามีมากมาย เช่น School-Decentralizing ในเมืองฟิลาเดลเฟีย สหรัฐอเมริกา, Bringing the Community to the School ของรัฐแคลิฟอร์เนีย และ Tailored ซึ่งเป็นทฤษฎีการศึกษาที่นำเด็กกลับมาสอนที่บ้าน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่ปรากฏในปัจจุบันยังไม่มีประเทศใดที่ประสบผลสำเร็จจากการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้อยู่ภายนอกสถานศึกษา ซึ่งในขณะนี้มีโครงการนำร่องและอยู่ในขั้นทดลอง ประกอบด้วย กลุ่มนักเรียนกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น (Unesco, 1977, p. 4)

จากบทความที่ยกมานี้ แสดงถึงความสำคัญของการให้การศึกษาแก่เยาวชน ที่ยังเน้นความสำคัญของการให้การศึกษาภายในสถานศึกษา สำหรับเนื้อหาความเข้มข้นทางด้านวิชาการในแต่ละระดับชั้น ย่อมมีจุดมุ่งหมายโดยทั่วไปที่เหมือนกัน ในอันที่จะส่งเสริมจุดมุ่งหมายเฉพาะที่แตกต่างกัน

ในงานวิจัยนี้จะมุ่งประเด็นไปที่ระดับการศึกษาขั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นการให้การศึกษาขั้นเบื้องต้นแก่เด็ก ซึ่งจะแตกต่างจากการให้การศึกษาในชั้นอนุบาลศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมของเด็กมากกว่า นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 เรื่อง แนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 22 ได้กำหนดการจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีการจัดกระบวนการสอนที่สอดคล้องเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่ทางการศึกษาที่ท้าทายความสามารถทางด้านการสร้างสรรค์ของบรรดาสถาบันที่สนใจการออกแบบอาคารด้านการศึกษา

ฉะนั้น เป็นที่คาดได้ว่าการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในกระบวนการการออกแบบที่จะเป็นผลของการศึกษานี้ จะเป็นสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองต่อนโยบายการศึกษาแผนใหม่ทั้งสิ้น โดยการอ้างอิงกระบวนการสอนในงานวิจัยนี้มาจากเอกสารเผยแพร่ล่าสุด ปี พ.ศ. 2545 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งแสดงแนวการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับประถมศึกษา

จากเอกสารการสอนชุดวิชา การพัฒนาพฤติกรรมของเด็ก (มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช, 2530, หน้า 55, 57) ได้กล่าวถึง ภาระหน้าที่ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา
กำหนดเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ฝึกฝนให้เด็กใช้ภาษาติดต่อและสื่อความหมายให้เป็นที่ตรงกัน
2. ให้อารมณ์คิดคำนวน คาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน
3. ฝึกให้อารมณ์คิดหาเหตุผลและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้และทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งมี

ระบุในหลักสูตร

4. ที่ว่าให้เด็ก คิดเป็น “ทำเป็น” และ “แก้ปัญหาเป็น”
5. ฝึกให้มีนิสัยและกิจนิสัยที่ดี
6. ฝึกให้อารมณ์แสวงหาและจับจ่ายใช้สอย ให้เหมาะสมกับฐานะและครอบครัวของตน
7. ฝึกให้มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย
8. ฝึกให้มีนิสัยในการใฝ่หาความรู้และมีความทันสมัย

จะเห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษาจัดเป็นสถานที่เบื้องต้นที่จะสร้างและกล่อมเกลาให้เด็ก
มีพัฒนาการและเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต และทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นภาระหน้าที่ของบุคลากร
ในสถานศึกษาต้องดำเนินการให้มีความเหมาะสม

องค์การยูเนสโก ได้แสดงข้อมูลระบบโครงสร้างทางการศึกษาในภูมิภาค เอเชีย
แปซิฟิก เกี่ยวกับปริมาณเด็กที่รับการศึกษาในโรงเรียนของประเทศสมาชิก 23 ประเทศ ปรากฏว่า
ปริมาณนักเรียนที่เข้าเกณฑ์ในระดับประถมศึกษาได้ถึง 100% ระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น 30% มัธยมศึกษาตอนปลาย เหลือ 12% และมีประมาณ 2% เท่านั้น ที่ยังคงศึกษาในชั้น
อุดมศึกษาของประเทศ (Unesco, 1990, p. 1)

ฉะนั้น การวางรากฐานของการศึกษาเบื้องต้นในชั้นประถมศึกษา ได้แก่ การฝึก
การอ่าน-เขียน ฝึกพื้นฐานวิทยาการต่าง ๆ เพื่อเป็นสถานที่จัดเตรียมผู้เรียนหรือเยาวชน เพื่อ
ชีวิตในวัยข้างหน้าที่ต้องปรับตัวสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ถึงแม้ว่าการศึกษาของมนุษย์ในโลกจะมี
อยู่เกือบตลอดชีวิต

การจัดระดับตามมาตรฐานการศึกษาในแต่ละประเทศมีความคล้ายคลึงกัน
ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งแบ่งตามเกณฑ์ของอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงก่อนวัยทำงาน
โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้ 1. อนุบาลศึกษา 2. ประถมศึกษา 3. มัธยมศึกษา
4. อุดมศึกษา

การฝึกฝนอบรมขัดเกลาเด็ก ให้มีพัฒนาการครบทุกด้าน โดยจะสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และที่สำคัญคือ การที่รู้จักการปรับตัวให้อยู่ในสังคมแบบประชาธิปไตยอย่างมีความสุข (ม.ร.ว.สุมพร สุทนต์, 2525, หน้า 54)

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลง ขัดเกลาพฤติกรรมเบื้องต้นที่ดีให้แก่ผู้เรียน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีประสบการณ์และทักษะ เบื้องต้นในการดำรงชีวิตในชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ได้แก่ ทักษะการพูดจาติดต่อสื่อความหมาย เพื่อให้เข้าใจกัน การรักษาสภาพ และการมีทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพพื้นฐาน ฯลฯ ทราบวิธีการใช้วิทยาศาสตร์เบื้องต้นและเทคโนโลยีที่ง่าย ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ในการดำรงชีวิต การทำให้เกิดประโยชน์และประหยัดจากทรัพยากรธรรมชาติ เตรียมความพร้อมในเรื่องความรู้ พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ในขั้นที่สูงกว่าต่อไป

จุดมุ่งหมายและบทบาทที่สำคัญของโรงเรียนระดับประถมศึกษา คือ การที่ให้การศึกษากับเยาวชนในระดับต้น เพื่อช่วยสร้างบุคลากรของชาติให้มีพื้นฐานความรู้ไว้สำหรับการประกอบอาชีพในอนาคต ทั้งยังเป็นสถานศึกษาเบื้องต้นในการกล่อมเกลา ให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป

เมื่อการอบรมและให้ความรู้ในโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้ที่ดี รวมทั้งชาวปัญญาของผู้เรียนแต่ละคน เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จึงเป็นองค์ประกอบอีกส่วนหนึ่งที่จะส่งผลต่อพัฒนาการของผู้เรียน

นอกจากนี้ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2535, หน้า 15) กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้จัดเป็นสิ่งนามธรรมที่เป็นเสมือนตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อม หรือมนุษย์ด้วยกันเอง โดยอยู่ภายใต้บรรทัดฐานที่สังคมกำหนด

ข้อความที่แสดงข้างต้น เป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับบรรดานักสิ่งแวดล้อมที่มีความเห็นว่า สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ต่างก็มีความสัมพันธ์กันจนแยกจากกันไม่ออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับมนุษย์ โดยเฉพาะในการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนระดับประถมศึกษา เป็นประเด็นที่น่าสนใจในแง่ของการที่เป็นสถานที่ที่ใช้ขัดเกลา และช่วยการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในขั้นแรก

สำหรับปัญหาหรือประเด็นสำคัญในการจัดวางสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะที่อยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ที่ต้องศึกษาในโครงการวิจัยนี้ ได้แก่

1. ความพร้อมของบุคลากรทางการศึกษาในการแผนการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษา และแนวนโยบายในการตอบรับของฝ่ายบริหารของโรงเรียน ในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก
2. แนวความคิดของสถาปนิกในการออกแบบ แกะไขสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษาเอกชน ในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก
3. กฎหมายของรัฐฯ ที่ใช้ควบคุมสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษาของเอกชน
4. สภาพแวดล้อมทางกายภาพในปัจจุบันของโรงเรียนระดับประถมศึกษาเอกชน ในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก

ประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดข้างต้นนี้เป็นมุมมองที่สำคัญ เนื่องจากการจัดหรือออกแบบ แกะไขสภาพแวดล้อมใหม่เพื่อสนองนโยบายการศึกษาแผนใหม่ ก่อให้เกิดปัญหาในแง่ของงบประมาณการลงทุนเพิ่ม สัดส่วนการใช้พื้นที่ภายใต้กฎหมายควบคุมอาคารที่บังคับใช้สำหรับโรงเรียนของเอกชน การแก้ปัญหาและการมองประเด็นปัญหาของสถาปนิก โดยเฉพาะในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบของการจัดวางสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตพัฒนาชายฝั่งภาคตะวันออก ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
2. เปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ออกแบบขึ้นมากับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ยกมาเป็นกรณีศึกษาของชุมชนเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ในช่วง 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2546-2556)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การคาดคะเนในอนาคตถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาแนวโน้มของสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยทั่วไป ในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก
2. ศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 เรื่องแนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 22 และการจัดกระบวนการสอน
3. ศึกษารายละเอียดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์
4. ศึกษาแนวคิด ระเบียบกฎเกณฑ์ ในการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก
5. ประเมินผลการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EFR ในการศึกษาแนวคิดของกลุ่มสถาปนิกผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อแสวงหารูปแบบการจัดวางสภาพแวดล้อมทางกายภาพในอนาคต

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิเคราะห์โรงเรียนเอกชนที่นำมาเป็นกรณีศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่างของโรงเรียนเอกชนในระดับประถมศึกษา ณ บริเวณเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก และการวิเคราะห์ข้อมูลมาจากบุคลากรบางส่วนของสถานศึกษาที่เป็นเป้าหมาย และสถาปนิกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน หมายถึง แนวทางในการจัดการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนระดับประถมศึกษา ให้เหมาะสมกับการพัฒนาการของผู้เรียนที่ดี ซึ่งเน้นการศึกษา ณ พื้นที่เขตพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของห้องเรียน หมายถึง การจัดสภาพกายภาพภายในห้องเรียน ได้แก่ การจัดโต๊ะเรียน การตกแต่งผนังห้องเรียน ป้ายนิเทศ สื่ออุปกรณ์การเรียน การสอน จำนวนของนักเรียนต่อขนาดห้องเรียน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของอาคารเรียน หมายถึง การจัดสภาพกายภาพด้านอาคารเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ศึกษาการกำหนดตำแหน่งและลักษณะการติดต่อ การสัญจรของผู้คน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพด้านสถานที่ตั้งโรงเรียน หมายถึง บริเวณโดยรอบที่มีอาณาเขตต่อเนื่องกัน และอาจมีอิทธิพลต่อการกำหนดผังรวม การคาดคะเนความเป็นไปในอนาคตของการเปลี่ยนแปลงของการใช้สอย ความหนาแน่นในอนาคต

เทคนิคการวิจัยอนาคต EFR (Ethnographic Futures Research) หมายถึง กระบวนการวิจัยเชิงอนาคต เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ และเป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ในด้านการออกแบบอาคารในระดับมหาวิทยาลัย และมีประสบการณ์งานออกแบบอาคารเรียนจำนวน 11 คน โดยการความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลและทุกคนมีอิสระในการสัมภาษณ์